

Алтухова С. В.
(Одеса)

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВАМИ ТВАРИН

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблематики перекладу німецьких і російських компаративних фразеологізмів з назвами тварин і визначенням видів перекладу, властивих для цієї групи фразеологізмів. На основі даних «Німецько-російського фразеологічного словника» Л.Е. Бінович і М.М. Гришина автор дає кількісну характеристику фразеологічних одиниць, характерних для кожного виду перекладу, а також аналізує можливі причини таких результатів.

Ключові слова: компаративні фразеологізми, проблематика перекладу, назви тварин, еквівалентний.

Постановка наукової проблеми. Аналіз останніх досліджень. Фразеологія як галузь лінгвістики завжди привертала до себе увагу вчених, наприклад, Чернишова І.І. [8], Баран Я.А. [1], Добровольського Д.О. [3], Райхштейн А.Д. [4]. Це достатньо нова лінгвістична дисципліна, що почала розвиватись з п'ятдесятих років ХХ століття, і тому існує багато проблем, які ще не знайшли своє освітлення у наукових працях лінгвістів. Серед недосліджених проблема перекладу фразеологізмів, особливості їх інтерпретації. Актуально є також проблема компаративних фразеологізмів німецької мови, яка зумовлена відсутністю комплексного дослідження по цій темі.

Останні дослідження вчених зосереджені на вивченні диференціації та етимології усіх фразеологізмів [1; 4; 6; 8; 9]. Однак, треба звернути увагу на таку групу фразеологізмів, як фразеологізми з назвами тварин. Це достатньо поширена група фразеологізмів, яка дуже важлива для всієї фразеології тим, що «с одной стороны, зооним символизирует весьма разнообразные качества и свойства, переносимые на человека, с другой стороны, обеспечивает повышенную надежность взаимопонимания в акте коммуникации, практически исключая возможности декодирования» [5, 147].

Метою нашого дослідження є виявлення міжмовної еквівалентності та типи перекладу німецьких і російських компаративних фразеологізмів з назвами тварин та їх кількісна характеристика на основі даних «Немецко-русского фразеологического

словаря» Біновича Л.Е. та Гришина М.М. [2], у якому зафіксовано 14 тисяч фразеологічних одиниць.

Національний колорит має свої зовнішні ознаки й внутрішню специфіку, яка пов'язана з національною мовою. Зовнішні ознаки проявляються в прикметах національного буття: риси національно-історичного життя народу, його культури, характеру, звичаїв, традицій, звичок, почуттів, поглядів тощо.

Внутрішня специфіка дуже тісно пов'язана з національною мовою. Мова і суспільство знаходяться у тісному взаємозв'язку, тому що мова, як основний засіб людського спілкування, відіграє важливу роль в історичному розвитку суспільства. Якщо суспільство розвивається, то й мова теж перебуває на стадії розвитку. Чим вище різностороння пізнавальна діяльність народу, тим більше розвинута його мова. Кожне явище, яке відбувається в житті народу, знаходить своє відображення у його мові. «Язык — не только средство общения. В нем запечатлевается своеобразие бытия и мышления народа, вся его история, а также история страны. У каждого языка есть свои специфические черты, присущие только ему» [7, 24].

Кожна мова має свої фразеологізми, які тісно пов'язані з історією, соціальним життям, традиціями, звичаями, психічним складом народу. Фразеологізми несуть в собі мовні особливості того народу, який їх використовує, його мудрість та історичний досвід, вони яскраво виражають національну специфіку мови, її народність і самобутність. «В фразеологизмах находят отражение все представления народа, связанные с трудовой деятельностью, бытом и культурой» [7, 69].

Слід зазначити, що фразеологізми відрізняються від інших словосполучень тим, що вони мають свою національну основу, яка характеризує того, хто є носієм слова, виражає рівень його культури. Фразеологізми є невід'ємними складниками мови кожного народу, надаючи їй національний колорит і неповторність.

Цікава особливість перекладу фразеологізмів вбачається у своєрідності інтерпретації тексту. Можна говорити не про переклад в прямому сенсі,

а про специфічні ходи передачі змісту, пошук відповідного еквівалента у мові перекладу.

На основі дослідження ми виявили та проаналізували 74 компаративні фразеологізми з назвами тварин. Проведений науковий аналіз дозволив зробити висновок про те, що можна виділити 3 типи перекладу компаративних фразеологізмів з назвами тварин:

1) Повний еквівалентний переклад. Він означає, що в російській мові є такі ж самі фразеологізми за своїм значенням та лексичним складом, що і в німецькій мові. Тобто вони цілком еквівалентні. Наприклад: «glatt wie ein Aal» — «скользкий как угорь» [2, 17], «jemand stank wie ein Bock» — «от кого-л. воняло, как от козла» [2, 96], «sich benehmen wie ein Elefant im Porzellanladen» — «вести себя как слон в посудной лавке» [2, 150], «beladen sein wie ein Esel» — «нагруженный как ишак» [2, 159], «störrisch wie ein Esel» — «упрямый как осел» [2, с. 160], «jemand paßt dazu wie der Esel zum Lautenschlagen» — «кто-либо годится для этого, как осел для игры на лютне» [2, 160], «wie zwei Hähne aufeinander losgehen» — «наскакивать друг на друга как два петуха» [2, 246], «wie ein Hund leben» — «жить как собака» [2, 300], «wie Hund und Katze leben» — «жить как кошка с собакой» [2, 300], «sich vermehren wie die Kaninchen» — «плодиться, как кролики» [2, 312], «sie spielt mit ihm wie die Katze mit der Maus» — «она играет с ним, как кошка с мышкой» [2, 317], «jemand hat Augen wie ein Luchs» — «у кого-либо глаза, как у рыси» [2, 379], «schlafen wie ein Murmeltier» — «спать как сурок» [2, 405], «arbeiten wie ein Pferd» — «работать как лошадь» [2, 436], «über etwas herfallen wie die Raben» — «набрасываться как воронье на что-либо» [2, 446], «schreien wie eine gestochene Sau» — «визжать как недорезанный поросенок» [2, 476], «essen wie ein Spatz» — «есть как воробушек» [2, 522], «hungrig sein wie ein Wolf» — «быть голодным как волк» [2, 628], «sie ist listig wie eine Schlange» — «она коварна как змея» [2, 487], «jemand ist klug wie eine Schlange» — «кто-либо мудр как змея» [2, 487]. До цього типу відносяться 23 компаративних фразеологізми (31% від досліджуваного матеріалу).

2) Еквівалентно-неповний переклад — це такий тип перекладу, який не завжди передає своєрідність фразеологізму з мови-оригіналу. Цей спосіб полягає у відповідному еквівалентному сполученні з таким же значенням, але з іншою внутрішньою формою. Ці компаративні фразеологізми еквівалентні за змістом, але різняться формою. Так, наприклад, німецькому прислів'ю «von etwas soviel verstehen wie der Hahn vom Eierlegen» відповідає в російській мові «разбираться в чем-л.

как свинья в апельсинах» [2, 246]. Ці прислів'я несуть однакове семантичне навантаження, хоча тварини у словосполучах різні. Для німецького фразеологізму «rennen wie ein vergifteter Affe» є характерний аналог «нестись как угорелый» [2, 24]. Смысл цих прислів'їв один, але форми вираження думки різні. Це ще такі фразеологізми, як, наприклад: «dastehen wie ein lackierter Affe» — «стоять как выряженное пугало» [2, 24], «wie vom wilden Affen gebissen» — «как с ума спятил» [2, 25], «gesund (oder stark) wie ein Bär» — «здоров как бык» [2, 64], «schlafen wie ein Bär» — «спать непробудным сном» [2, 64], «schlafen wie ein Dachs» — «спать непробудным сном» [2, 117], «daliegen wie ein geprellter Frosch» — «лежать пластом» [2, 191], «stolz wie ein Hahn» — «как павлин» [2, 246], «aussehen wie ein gerupftes Huhn» — «выглядеть как мокрая курица» [2, 299], «sich verkriechen wie ein geprügelter Hund» — «уйти как побитая собака» [2, 300], «er steckt voller Dummheiten wie der Hund voller Flöhe» — «глупости в нем — хоть одбавляй» [2, 301], «er ist verliebt wie ein Kater» — «он влюблен как мартовский кот» [2, 316], «sie ist falsch wie die Katze» — «она насквозь фальшива» [2, 317], «dastehen wie die Kuh vorm neuen Tor» — «установиться как баран на новые ворота» [2, 353], «Besser eine Laus im Kohl als gar kein Fleisch» — «Лучше хоть что-нибудь, чем совсем ничего» [2, 362], «aufpassen wie ein Luchs» — «быть все время начеку» [2, 379], «wie eine gebadete Maus» — «мокрый как мышь» [2, 393], «dastehen wie der Ochs am Berge» — «установиться как баран на новые ворота» [2, 423], «schlafen wie eine Ratte» — «спать без просыпу» [2, 451], «laufen wie eine gesengte Sau» — «мчатся как угорелый» [2, 476], «besoffen wie ein Schwein» — «пьяный как зюзя» [2, 505], «Besser der Spatz in der Hand als die Taube auf dem Dach» — «Не сули журавля в небе, дай синицу в руки» [2, 522], «umherrennen wie von der Tarantel gestochen» — «носиться как угорелый» [2, 560], «glotzen wie ein abgestochenes Kalb» — «установиться как баран на новые ворота» [2, 310], «schlafen wie eine Ratz» — «спать без задних ног» [2, 451], «aufspringen wie von der Tarantel gestochen» — «вскочить как ужаленный» [2, 560]. Більшість компаративних фразеологізмів належить до цієї групи — 29 одиниць (39% від загальної кількості).

3) Описовий переклад. Він використовується у тих випадках, коли вищеназвані способи неможливі. Цей вид перекладу небажаний, тому що при ньому зникає своєрідність, образність та емоційність фразеологізму. Цим самим губиться сама привабливість фразеологізму: «sich winden wie ein Aal» — «извиваться», «выкручиваться» [2, 17],

«sich wie ein wildgewordener Affe benehmen» — «бесноваться», «безумствовать» [2, 24], «wie ein Affe auf dem Schleifstein sitzen» — «неуверенно сидеть на велосипеде» [2, 24], «brummig wie ein Bär» — «ворчун» [2, 64], «plump wie ein Bär» — «настоящий медведь» [2, 64], «einherstolzieren wie der Hahn auf dem Mist» — «задирать хвост» [2, 246], «aussehen, als hätten einem die Hühner das Brot weggefressen» — «у кого-либо ужасно смущенный вид» [2, 299], «jemand ist bekannt wie ein bunter Hund» — «кого-либо каждая собака знает» [2, 300], «herumgehen wie die Katze um den heißen Brei» — «обходит какой-либо щекотливый вопрос» [2, 317], «stehlen wie die Raben» — «воровать, тащить» [2, 446], «schwitzen wie eine Sau» — «обливаться потом» [2, 476], «bluten wie ein Schwein» — «буквально исходит кровью» [2, 505], «wie der Storch im Salat» — «одно недоразумение» [2, 545], «sich wie ein getretener Wurm winden» — «изворачиваться, выкручиваться» [2, 634], «schwimmen wie eine bleierne Ente» — «не уметь плавать» [2, 154], «sich aufblasen wie ein Frosch» — «воображать», «много мнить о себе» [2, 191], «aussehen wie die Gans, wenn es donnert» — «иметь глупый вид» [2, 199], «jemandem wie einem lahmen Gaul zureden» — «урезонивать» [2, 200]. Ця група фразеологізмів нараховує 22 одиниці (22%).

Висновки. Підґрунтям існування проблеми перекладу компаративних фразеологізмів є своєрідність інтерпретації тексту. Перекладач повинен донести не лише лексичні одиниці тексту, але й вірно передати усе художнє значення та специфіку, що зберігаються у компаративних фразеологічних одиницях, як носіях історичного досвіду, звичаїв та традицій кожного народу. З цього випливає, що перекладач стає посередником не лише між мовами, але й між культурами.

Як показало дослідження, 31% компаративних фразеологізмів з назвами тварин є повними еквівалентами в досліджуваних мовах. Це дозволяє судити про те, що риси, якими людина наділяє тварин, збігаються в німецькій і російській мовах. Це закономірне явище, воно свідчить про подібність мислення людей, яке пояснюється законами логіки й психології. Треба також враховувати постійні контакти між народами, їх різностороннє спілкування, тому зрозуміле поширення еквівалентних фразеологізмів.

Найбільшу групу фразеологічних пар (39%) становлять фразеологізми, які є неповними еквівалентами, тобто позначення тварини в німецькому фразеологізмі не збігається з його позначенням в російській мові. Так, наприклад, образ півня в німецькій мові заміщається образом свині в російській, образ теляти — образом барана.

Цей вид перекладу небажаний, оскільки він не завжди передає своєрідність фразеологізму. Основною передумовою виникнення цього способу полягає у пошуку відповідного еквівалентного сполучення з таким же значенням, але з іншою внутрішньою формою.

Найменшу групу (30%) складають фразеологічні пари, які не мають еквівалентів з позначенням тварини в російській мові. Це зумовлено передусім різною історією, культурою, звичаями, традиціями й побутом носіїв німецької та російської мов. Як ми бачимо, ця частина фразеологізмів з назвами тварин зберігає свою національну специфіку, зумовлену самобутнім характером історії й культури носіїв порівнюваних мов, своєрідністю їх лексики. Фразеологізми з назвами тварин мають національні специфічні риси, які відповідають особливостям німецької або російської мови, матеріальним та історико-культурним умовам життя носіїв цих мов. Відсутність фразеологічних еквівалентів у російській з аналогічними або подібними позначеннями тварин говорить на користь національної специфічності німецьких фразеологізмів. Крім того треба враховувати, що спроба перекладу фразеологізму через фразеологічний еквівалент без урахування національної специфіки може призвести до помилки.

Література

1. Баран Я.А. Фразеологія: знакові величини / Я.А. Баран, М.І. Зимомя, О.М. Білоус, І.М. Зимомя. — Вінниця : Нова Книга, 2008. — 256 с.
2. Бинович Л.Э. Немецко-русский фразеологический словарь / Л.Э. Бинович, Н.Н. Гришин. — М. : Русский язык, 1975. — 656 с.
3. Добровольский Д.О. Типы фразеологически связанных значений в современном немецком языке / О.Д. Добровольский. — М. : Изд-во Моск. гос. пед. ин-та, 1981. — № 172. — С. 38-48. — (Лексикология и фразеология немецкого языка : Сборник научных трудов Моск. гос. пед. ин-та иностр. яз. им. Мориса Тореза).
4. Райхштейн А.Д. Немецкие устойчивые фразы / А.Д. Райхштейн. — Л. : Просвещение, 1971. — 184 с.
5. Располюхина Н.В. Зоонимы вokkaзиональной номинации немецкого языка / Н.В. Располюхина. — М. : Б. и., 1988. — № 315. — С. 39-47. — (Лексико-фразеологическая система немецкого языка и коммуникация : Сборник научных трудов Моск. гос. пед. ин-та иностр. яз. им. Мориса Тореза).
6. Телия В.Н. Что такое фразеология / В.Н. Телия. — М. : Наука, 1966. — 88 с.
7. Файзуллаева Р. Национальный колорит и художественный перевод / Р. Файзуллаева. — Ташкент : Фан, 1979. — 112 с.
8. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка / И.И. Чернышева. — М. : Высшая школа, 1970. — 200 с.
9. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. — Tübingen : Niemeyer, 1997. — 299 s.

Алтухова С.В. Проблематика перевода немецких и русских компаративных фразеологизмов с названиями животных. — Статья.

Аннотация. Статья посвящена анализу проблематики перевода немецких и русских компаративных фразеологизмов с названиями животных и определению видов перевода, присущих для этой группы фразеологизмов. На основе данных «Немецко-русского фразеологического словаря» Л.Э. Биновича и Н.Н. Гришина автор дает количественную характеристику фразеологических единиц, характерных для каждого вида перевода, а также анализирует возможные причины таких результатов.

Ключевые слова: компаративные фразеологизмы, проблематика перевода, названия животных, эквивалентный.

Altukhova S.V. Translation Problems of Comparative Phraseological Units on the Basis of German and Russian. — Article.

Summary. The article analysis and identifies particular ways of how comparative phraseological units containing nominations of animals are translated from German into Russian. Quantitative data are based on the description of entries compiled within the “German-Russian phraseological dictionary” by L. E. Binovich and N. N. Grishin the author of the article gives the quantity characteristics of phraseological units which are typical for every type of translation and also analyses the possible causes of such results.

Key words: comparative phraseological units, translation problems, animal names, equivalent.